

VARIA

Bibliopolium

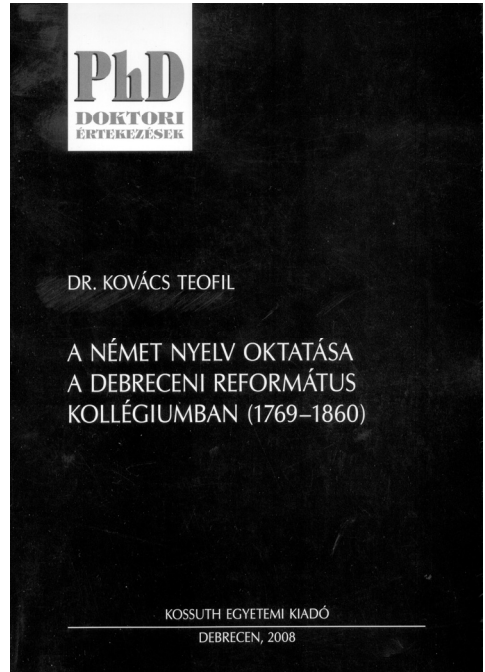
Kovács Teofil: *A német nyelv oktatása
a Debreceni Református Kollégiumban (1769–1860)*

Doktori Értekezések 30. Debrecen 2008, 322 old.

A szerző a magyar történelem és kultúrtörténelem egyik, már eddig is sokat vitatott, de alapjában véve szinte feldolgozatlan kérdését választotta kutatásainak tárgyául: a német nyelv oktatását.

A téma aktualitását az jelzi, hogy német nyelvterületen az utóbbi években egyre több publikáció születik ebben a témában. Kisebb-nagyobb kutatócsoportok igyekeznek feltérképezni a középkortól a legújabb korig a német nyelvet oktató iskolákat, tankönyveket és módszereket, és egyben fel is dolgozni a (német) nyelv közvetítő szerepét.

Az érdeklődés nem véletlen, hiszen a nyelvtanulás kérdése fontosabb a mai Európában, mint valaha. De nem csak a nyelv elsajátítása miatt került középpontba a kérdés. A nyelvhasználat maga is egyre nagyobb figyelmet kap. Ugyanis Európa azon régióiban, ahol a középkortól több népcsoport él(t) együtt, a nyelv már a korajúktól kezdve a születendő államhatalom egyik eszköze lett, amellyel igyekezett alattvalóit egyre erőteljesebben hatáskörébe vonni. Különösen igaz ez a soknemzetiségű Habsburg Monarchiára, ahol az állam egyrészt a modernizációs törekvések jegyében igyekezett kiszorítani a latint a törvénykezés és közigazgatás terüle-

téről és helyette az uralkodóház nyelvét, a németet kívánta általánossá tenni.

A magyar történeti kutatásokban mindmáig uralkodó vélemény szerint a nyelvrendeletek a magyarok ellen irányultak, és ezért eleve negatívan értékelték azokat. (Itt kell megjegyeznünk, hogy az 1867-es kiegyezés után a magyar állam hasonló okokból forszírozta a magyar nyelv általános ismeretét és használatát.)

Kovács Teofil doktori munkája egy sokkal differenciáltabb képet tár

elénk a Debreceni Református Kollégium példáján keresztül. Bár a Református Kollégium azon diákjai számára, akik lelkészi pályára készültek és később – eltekintve egy-két sváb református községet – magyar nyelvű községekben működtek, a német nyelv elsajátítása – szemben az evangélikusokkal, akik egyaránt kerülhettek magyar, német vagy szlovák nyelvetületre – nem volt alapvetően meghatározó kérdés. Mégis – már az 1770-es nyelvrendelet előtt – Maróthi György, a kollégium professzora a német nyelv elsajátítását szorgalmazta a francia mellett, és nemcsak a teológusok számára. A német nyelv ismeretét az tette szükségessé, hogy a magyar peregrináció, valamint a közigazgatási és kereskedelmi kapcsolatok nagyrészt német nyelvterületre irányultak a Habsburg monarchia nem magyar területeivel. De a legtöbb esetben a katonai és közigazgatási karrier is többek között a német nyelv ismeretétől függött.

Tehát a hasznossági elv elég nyomós volt ahhoz, hogy a Református Kollégium ne csak bevezesse a német nyelv oktatását, hanem szorgalmazza a gyerekcsere mintájára kiépülő tanulói csererendszert a német és a magyar nyelvű vidékek között is.

A 19. század során a német nyelv ismerete már kötelezően hozzátartozott a magasan képzett egyházi vezetők képzettségéhez is. Ez egyben jelezte, hogy a német, mint a kor tudományos világának egyik meghatá-

rozó nyelve, fontos közvetítő szerepet játszott a magyar tudomány és a református teológia fejlődésében is.

A szerző felvázolja a kollégium falain belül elindított és általánossá tett német nyelv oktatását. Megismerhetjük a tanárokat, tankönyveket, tanterveket és különösen a módszereket – ez a munka egyik fő érdeme. Egyúttal – és ez a munka másik fő érdeme – bemutatja azt a kettőséget is, amellyel a 18. és 19. századi német nyelvoktatás küzdött: egyrészt a német nyelv hasznosságának felismerése, másrészt a bécsi kormányzat által diktált nyelvoktatási és nyelvhasználati rendeletek, amelyek ellenkeztek az iskolai autonómiával és nem utolsósorban a Debreceni Kollégium magyar „nemzeti” programjával. A Református Kollégiumot azonban – hosszabb vagy rövidebb ideig – szinte az ország minden területéről látogatták különböző nemzetiségű diákok is. Az általuk Debrecenben eltöltött tanulmányi vagy magyar nyelvtanulási időszak egyben felértékelte a kollégium szerepét a magyar nyelv és kultúra közvetítésében. Ez azonban már egy másik könyv témája kell hogy legyen, amelyet a szerző remélhetőleg újabb, eddig alig ismert források alapján fog kutatni és így a magyar kultúra és azon belül a Debreceni Református Kollégium egyik fontos kapcsolattörténeti fejezetét fogja majd feltárni.

**Fata Márta,
Tübingen**